

שערי

סימן ד

ציון

נה

פימן ד

תשובה בענין מצות פריה ורביה

שאלה

המהרי"ט ז"ל בזה אלא בשעת הדחק, וכשיש קושי גדול בדבר, ולכרך דעתו ז"ל כסניף לעוד לדידי היחר שימצאו בכל נידון ונידון.

גם יש לכרך בנידון דידן כל הני רבנותא שפסקו בדברי הירושלמי, דבשני זכרים מקיים פריה ורביה, יסבירא לכו דאף הבבלי ס"ל הכי [עיין ענף א' אות ב']. ועיין אצני מר (אבהע"ז סי' א') שכן מביאר בזה"ק, על כן היבא שיש ב' זכרים ולאחד מן הזכרים נולדה בת, יש להקל בשעת הדחק ולסמוך על שיטות אלו לענין קיום מצות פריה ורביה, ובאמור, דרק היבא שיש עוד לדידי היחר, יש לסמוך ולכרך שיטות אלו כסניף להיחר.

ענף א

קיום מצות פריה ורביה בשני זכרים
או דוקא בזכר ונקבה

א) מתניתין (יצמות ס"א ע"ב) "לא יצטל אדם מפריה ורביה אלא אם כן יש לו בנים, ב"ש אומרים שני זכרים, וצ"ה

בענין מי שיש לו בנים זכרים ואין לו בנות, ואחד מבניו נולדה לו בת, האם יוכל לסמוך על זה לענין קיום מצות פריה ורביה, ומיירי שיש לו בזה שעת הדחק וקושי גדול בהמשך קיום המצוה.

תשובה

הנה בשעת הדחק יש לסמוך בזה על דעת המהרי"ט ז"ל, דאם יש בנים זכרים ולאחד מן הבנים יש בת, שקיים מצות פריה ורביה, וכמי שמלינו בזה בדברות קדשם של הראשונים ז"ל, המאירי לדעה אחת, ורבינו ישעיה, וכן המהרש"ל, דס"ל הכי [עיין בזה בענף ג'], וכן משמע בזה"מ (סי' א' סק"ז) דיש לד' לומר כן, ימדברי הרמב"ם והשו"ע אין הכרח גמור שחולקים על דין זה, [עיין ענף ג' אות י"ד ע"ו].

אמנם כיון שאין דין זה מוסכם, וכמבואר במאירי לדעה אחת, יכן מביאר בצ"ש (סי' א' סק"ע) על כן אין לסמוך על

אומרים זכר ינקבה שנאמר זכר ונקבה בראש, יקו"ל כצ"ה.

(ב) ובירושלמי ביצמות (פ"ז ה"ז) מצואר דצ"ה אפילו זכר ונקבה

קאמרי, דזכרים עדיפי מנקבות, ומקיים פריה ורביה אף בשני זכרים, וכך דעת תוס' חד מקמאי ביצמות שם (ס"א ע"ב), וכן כתב המחירי שם בשם גדולי הדורות [הוא בעל ההשלמה], וכן דעת תוס' ר"ד שם, ועיין רש"א בתשיבה (סי' של"ט וש"מ) שמשמע שפוסק בזה בהירושלמי, אבל הרשב"א בחידושו ביצמות (שם ס"א ע"ב) הוכיח מסוגיית הגמרא בצבלי שם (ס"ב ע"א), דלצ"ה לא מקיים פריה ורביה בשני זכרים, דהרי אמרינן דבית הלל לא ילפי ממשא דכיון דהיו לו שני בנים פירש מן האשה, דאמרי לך

אוצר החכמה

משה מדעתיה עבד, ואי נימא דמידו צ"ה דמקיים פריה ורביה בשני זכרים, מאי קשיא ליה לגמרא, יכתב שם הרשב"א בטעמא דמילתא, משיס שאין יישובו של עולם בזכרים בלא נקבות עיי"ש, וכן דעת הרשב"א והמחירי שם, יכן נפסק בפשיטות צרמב"ס (פט"ז מהלכות אישות ה"ד) וצטור (אבהע"ז) סימן א' וייר"ד סימן של"ב עיי"ש) יצו"ע (אבהע"ז סימן א' ס"ה), דאין מקיים מצות פריה ורביה אלא בצנ ובת דוקא.

בוטון ז"ל שחולק, וס"ל שצריך שיוליד היא תחילה זכר ונקבה, ואע"פ שמתו ונשארו להם שתי בנות, א' מזה וא' מזו, קיים פריה ורביה, ואי לא לא עיי"ש.

(ד) וכן מוכח בפשטות מלשון הרמב"ם (פט"ז ה"ה מהלכות אישות): "ולדי לו ומתו והניחו בנים הרי זה קיים מצות פריה ורביה, בני בנים הרי הם כבנים, צמה דברים אמורים בשהיי בני הבנים זכר ונקבה והיו באים מזכר ונקבה" עכ"ל, וכן הוא בשו"ע (שם סימן א' ס"ז), הרי מצואר דצריך שיוולדו לי לאבא עלמו זכר ונקבה, ואין סמך המהרי"ט ז"ל על זה, דצוולדו לו שני זכרים, ולאחד מהם נולדה בת, דמקיים מצות פריה ורביה, והוא נגד דברי הרמב"ם.

(ה) ואין לומר דהמהרי"ט ז"ל סמך על דעת הירושלמי דמקיים מצות פריה ורביה אף בשני זכרים לדעת צ"ה, שהרי בצבלי בפשטות מיכא לא כן וכמו שנתבאר, יגס רוב הראשונים ז"ל לא סבירא להו כן, וכמו שפסקו הרמב"ם והטור והשו"ע, וגם בכה"ג מצואר דעיקר טעמא דהמהרי"ט ז"ל הוא משום דנולדה לו לאחד הבנים בת, ושעל זה היה סומך, ועיין מה שכתב בזה באבני נזר (אבהע"ז סימן א').

(ו) ובדברינו כאן, נליע לפני המעיין סוגיית הגמרא צענין בני בנים הרי הם כבנים, ואם לדינא יש מקום לסמוך בשעת הדחק על דברי המהרי"ט ז"ל, דבשני זכרים ילאחד מהם נולדה בת, קיים מצות פרו ורבו.

(ג) אמנם כתב הכנה"ג (אבהע"ז סימן א' סק"ב) וז"ל: "מי שיש לו שני בנים ולאחד בת, שמעתי ממורי הרב [המהרי"ט], שקיים מצות פריה ורביה, ושעל זה היה סומך הוא ז"ל עכ"ל, אבל כתב שם בשם מהר"א די

ענף ב

בענין בני בנים דרי הם כבנים

(א) שו"ע אבהע"ז (סימן א' סעיף י'): "וולדיו לו זכר ונקבה ומתי והניחו בנים, הרי זה קיים מצות פריה ורביה, צמה דברים אמורים כשהיו בני הבנים זכר ונקבה והיו באים מזכר ונקבה אף על פי שהזכר בן צדו והנקבה בת זנו, הואיל ומשני בניו הם באים הרי קיים מצות פריה ורביה" עכ"ל, כן הוא דעת הרמב"ם דלא מקיים פריה ורביה במתי זנו ובתו אלא כשהניחי זנו ובתו בן ובת, ומקור הדברים מסיגויית הגמרא ביבמות (ס"ב ע"ב), דאמרינן "בני בנים הרי הם כבנים", ומפרשין למסקנא התם, דאפילו הניח הבן בת והבן בן מקיים המצוה "לשבת ילד"ה צעיר והוא איכא".

(ב) זכתב הב"ש (סק"ט) דמשמע מדברי הרמב"ם דאם הניחו זנו ובתו שני זכרים או שתי נקבות לא ילא ידי חיבת פרו ורבו, אבל דעת תוס' שם (ס"ב ע"ב ד"ה וכל שכן) דשני זכרים מהני כיון שבאו מזכר ונקבה.

(ג) ויש לבאר פלוגתת הרמב"ם יתום' על פי מה שיש להסתפק מהו דינא דבני בנים הרי הם כבנים, דאמרינן דכשמתי זנו והניחו בן ובת קיים המצוה, דיש לפרש דמתקיימת עתה המצוה בצן זנו דחשיב כזנו לענין פרו ורבו, וחשיב כאילו בן זנו הוא כמו בני הראשון הולד לו לזקן, או דיש לפרש דאין המצוה מתקיימת עתה בצן זנו כלל, דבן זנו לא חשיב כזנו, אלא אמרינן דכיון דזנו הולד

לו השאיר אחריו זרע, הנה נתקיימה המצוה בצנו הראשון אף שמת אח"כ, דכיון שהשאיר אחריו שם זכר, לא חשיב כמת לענין מצוה פרו ורבו, יעיקר קיום המצוה נעשה צאמת בצני הראשון, וכך היא משמעות לשון הגמיק"י בסוגיין: "בני בנים, כלומר שאם מת ראובן ודינה צחיי יעקב, יהיה לי לראובן חנוך, נפטר כמאן דליתיה כיון דנשא ממנו בן" עכ"ל, מבואר דעיקר העעם הוא דחשיב כאילו הבן הראשון לא מת לענין פרו ורבו, יעיקר קיום המצוה עתה הוא בצן הראשון ולא בצני הבנים.

(ד) ולפי"ז יש לומר דהרמב"ם סבירא ליה כהלך הראשון שזכרנו, דקיום המצוה עתה היא בצני הבנים דחשיבי כבנים לענין קיום מצות פרי ורבו, ולכן צענין שיהיי בני הבנים זכר ונקבה דוקא, ולא יולא ידי חובתו אם הניחו ב' זכרים, דעיקר קיום המצוה היא עתה בצני הבנים, ויתום' יש לומר דסבירא לכו דעיקר קיום המצוה היא בצן ובת הראשונים, ובצני בנים נמשך קיום המצוה שהיה בצן ובת הראשונים דחשיב שעדיין קיימים הבן ובת הראשונים לענין דינא דפריה ורביה, וממילא לא חכפת לן אם הניחו שני זכרים [אזי אפילי שתי נקבית לדעת השלטי גיבורים שהביאו הח"מ יב"ש, יכ"כ כצ"י והדרכי משה], דעיקר קיום המצוה לא מתקיימת עתה בצני בנים עצמם, אלא מעמידים הבני בנים קיים המצוה שבצן ובת הראשונים, והכוונה בזה, דהנה אמרינן התם בסוגיא (יבמות ס"ב ע"ב) בטעמא דבני בנים הרי הם כבנים "אמר רבא לשבת ילד"ה צעיר

והא איכא, והיינו שמטעם זה מהני אס
הניחו הבן והבת שני זכרים או שתי נקבות
לפי החוס, דכיון דקיום ותכלית מלות פרו
ורצו הוא שיתקיים שבת [עיין מה שכתבנו
בזה בס"ד בספר עזר מליון סימן ב' ע"ה].
אם כן אף שהניח הבן בת, חשיב שנתקיימה
עיקר המלצה על ידי הבן הרחשון, ובזה
שהעמידו בניו תולדות ונתקיים על ידם שבת,
חשיב כאילו לא מחו לגבי קיום מלות פרו
ורצו, וסגי בשבת כל דהו לענין שיחשב שלא
כלה זרעו של הבן ואו.

(ה) ועיקר סברה זו בביאור דברי החוס,
מפירשת בדבריהם שם (ד"ה כל
שכן) שכתבו על מאי דאיתא התם דאם יש לבן
בן ולבת בן, קיים מלות פרו ורצו דבני בניו
הרי הם כבנים, וז"ל: "אע"ג דאמרינן לעיל
אין שני זכרים חשיבים כבן ובת, הכא שכל
מכה מי שפטרנו מפריה ורביה, פשיטא דקאי
שפיר הבן במקום הבת עכ"ל, ויש להבין מ"ש
"שכל מכה מי שפטרנו מפריה ורביה", דהרי
הכא הרי מתה הבת ולא קיים פריה ורביה
לרבי יוחנן דקיי"ל כיוחיה ונחצטל קיום
המלצה יבאמת לא פטרנו מפריה ורביה
[ועיין בתשובת מהר"ם מלובלין (סימן ט"ז)]
שכתב דסברת החוס' דחוקה, ולפי מה

שכתבנו בזה יתבאר צוונתם, דבאמת נפטר
הבן מפריה ורביה בלידת הבן והבת, דעיקר
קיום המלצה היה בן ובת הראשונים, ואף
שמחה הבת אח"כ, מ"מ לענין קיום מלצה
דפריה ורביה חשיבא כעדיין קיימת, וז"ש
החוס' "פשיטא דקאי הבן במקום הבת",
דהיינו דלא חשיבא הבת כמאן דליתא לענין
קיום מלות פרו ורצו, כיון דהניחה זרע, וסגי
בזה בשבת כל דהו.

(ו) אמנם מה שכתבנו בדברי הרמב"ם
דמתקיים המלצה בבני הבנים
כאילו הם בניו ממש ילכן בעינן שילדו בן ובת
מבניו, לריך עדיין ביאור, דזה אין לומר שבני
הבנים חשיבי כבניו ממש ומקיים בהם מלצה
פריה ורביה כמי שמקיים בבניו, דהרי מפורש
בסוגיין דאם נולדי בן ובת מבן אחד לא מקיים
פריה ורביה ובמפירש כאן בשו"ע (סעיף ו'),
וכן כשולדו ב' בנים ימתו, ואחד הניח בן
ואחד הניח בת, לא קיים המלצה, כמביאר
בדרכי משה (סק"ד) ובב"ש (סק"ט), וקשה
הרי סוף סוף יש לי בבני בניו בן ובת, ואם
הביאור דבני בניו הרי הם כבנים בפשוטו,
דמקיים המלצה בבני בניו כאילו הם בניו
ממש, מאי אכפת לן דבאו מבן אחד או משני
זכרים, אלא ודאי דאין הביאור כן, ואין מקיים
ואוצר החכמה

(א) אף דין שבת יש הסוברין דמקיים בן או בת, עין ט"ז (אבהע"ז סימן א' סק"ו)
ובספר פרי יתק (ח"א סימן מ"א), ואלו לדעת התוס' מתבאר דמקיים או ב' זכרים או ב' נקבות, דהרי מפרשים דברי
הגמרא ילשבת ילרה בעיא והא איכא, דמיידי בשני זכרים, וקשה מדוע בעי ב' זכרים, הרי אפי' בן או בת דין שבת
לאיתם שיעות, ל"ל דאין הביאור בגמרא דאחר שמתו הבנים לריך שיתקיים דין שבת, אלא לריך שהבן והבת כל אחד מהם
יתקן ממנו מליאות של המשך ולא יעברו מן העולם בלי זרע, ילא בעינן קיום דין שבת, ח"ש ילשבת ילרה בעיא והא איכא,
דהיינו בעינן שיהיה קיום והמשך לבן ולבת שנולדו ויהיה מליאות של שבת, או שגפרש שמכל בן ובת שלי לריך שמכל אחד
מהם יתקיים דין שבת, ואז תלוי בשיעות הגיל בקיום דין שבת, ודוק.

כלה זרעם מכח הבן יהצח [לדעת חוס'], ואי
דנחקיים מכח הבן יהצח דין שצח [לדעת
הרמב"ם].

¹²³⁴⁵⁶⁷ח"ח

(ח) **שוב** ראיתי ביש"ש (יצמית פרק ו' סימן
כ"ט) שהוקשה לי כן, בטולדו לו לזקן
בן ובת משני בניו הזכרים, מדוע לא מקיים
פרי ירצו הרי יש לו עתה בני בנים בן יצח,
יכחז שם יז"ל: "ועוד נראה צעניו, דבעינן
לכתחילה זכר ינקבה, ישוב דבני בנים הבאים
מהן חשיבים כבנים יעומדים במקומם, אבל
אי לא הוי בתחילה חלל ב' נקבות אחי ב'
זכרים ימחו, חי לא מהני בני בנים אפילו זכר
ונקבה, דעיקר טעמא דבני בנים היינו
שיעמדו במקומם כמי שהיי בתחילה, והיכא
דלא היי סגוי מעיקרא צהני, אף השתא לא
מהני עכ"ל, והביאור כנ"ל, דמחמת בני בנים
לא פקע קיים המלוא בצן ובת דמעיקרא, ירק
אם באי מבן ובת בתחילה, שצחם נחקיימה
המליה, מהני בן יצח לעמוד במקומם.

ענף ג

ביאור דינא דלהשלים

(א) **אמנם** מה שכתבנו דבני בנים לא חשיבי
כבניו ממש לענין קיום מליה פריה
ורציה, לכאירה איכא לעייני ממאי דאמרין
החס בסוגיא דיבמות (ס"ב ע"ב), דמקשינן על
רב הינא דס"ל דהוי לו בנים ומתי קיים פריה
ורציה "מיתבי בני בנים הרי הן כבנים, כי
חניא הריא להשלים", ופירש"י כגון שלא היה
לו לזקן חלל בן אחד ינשא הבן חשה והיליד
בת, פטור הזקן, שהרי השלים זה את חובתו.

המלוא בבני בנים חלל כשכאי מבן ובת שלו
דוקא, וכלשון הרמב"ם (פט"ו ה"ה מהלכות
אישות): "צמח דברים אמורים בשהיי בני
הבנים זכר ונקבה והיו באים מזכר ונקבה
אע"פ שהזכר בן בתו והנקבה בת בן, הואיל
והם משני בניו הרי קיים מלוא פרו ירצו"
עכ"ל, וכמו שנתבאר, דבני בנים מהני שוחשבי
בניי כקיימים לענין קיים מלוא פרו ורצו, לכן
בעינן שיהיה לזקן בתחילה בן יצח.

(ז) **אמנם** י"ל דהביאור בדברי הרמב"ם,
דהנה קיום מליה פריה הוא
שיחקיים דין שצח, ולכן ס"ל לרבי יוחנן דקיי"ל
כוותיה (יצמות ס"ב ע"א) דהוי לו בנים ימחו
לא קיים פריה ורציה לשצח יצרה בעינן והא
ליכא, אם כן יש לימר, דגם לרמב"ם עיקר
השיעור והקיום של מלוא פרי ירצו היא שיהיו
לו בן ובת וכמו שכתבנו לנבאר דברי החס",
חלל דצח פליג הרמב"ם על חוס', דמחי
חשיבין את קיום המלוא שבצן ובת שחינו
כמאן דליחא, דוקא כשיש מכחם קיים מליאוח
שצח, דהיינו זכר ונקבה שצאו מזכר ונקבה,
דכל שיש קיים שצח מחמת הבן יהצח יחדיו,
חשיב שהבן והבת קיימים לענין קיום מליה
פריה ורציה, שהרי טעמא דפריה ורציה
חליבא דרבי יוחנן הוא משום דבעינן לשצח
יצרה, ולחוס' אף אם הבן מניח בת ויהצח
מניחה בת, מ"מ כל שלא כלה זרעם של הבן
אי הצח, לא חשיבי כמאן דליחא לענין קיום
פריה ורציה, אבל כ"ע סברי דבני בנים אינם
ממש כבנים שלו שמקיים בהם מליה פריה
ורציה בבני בנים עצמם, חלל דבני בנים
כבנים לענין זה שמחמתם מקיים מלוא פריה
ורציה בצן והצח הראשונים שמתו, דהא לא

דכח לא הוי בגדר להשלים אלא כדי שיקיים עיקר חייבו לדין דקיי"ל כרבי יוחנן, דהוי לו בנים ומחו לא קיים פריה ורביה.

(ג) ודפ"ז איכא שני אופנים בדינא דבני צנים הרי הם כבנים, אופן אחד, היבא שמחו בני ובתו של הזקן והגינוח בן ובת, דבזה מתקיימת פיר מדינא דבני צנים הרי הם כבנים דלא חשבינן לבני ובתו של הזקן כמאן דליתנהו לענין מלות פרו ורבו, כיון דנשאר מהם זרע, ומתקיימת המלוא בבני ובתו הראשונים, ואופן שני, היבא דבני הראשון של הזקן קיים, והוליד בת, קיים המלוא מדין בני צנים הרי הם כבנים, דחשיבא הבת כבתו של הזקן ממש, וזו דינא דלהשלים הנזכר בסוגיא, דכיון שעיקר קיום המלוא נתקיימה בן הראשון, מהני הבת להשלים החיוב, דלענין להשלים חשיבא הבת כבתו של הזקן ממש ומדינא דבני צנים הרי הם כבנים.

(ד) ודפ"ז באמח שטיא דלהשלים קאי אף לפי המסקנא, וקיי"ל בן לדינא, וכמו בפסק בן המכרש"ל (יבמות פ"ו סימן כ"ט) בשם רבינו ישעיה, וכן הביא המחירי שיעה ז' דקיי"ל כחירוצא דלהשלים, והיינו אס יש לי בן והוליד הבן בת, קיים מלות פרו ורבו, דחירוצא דלהשלים אמת אף לרבי יוחנן.

(ה) אמנם הביא בזה המחירי שיעות החולקים בזה, דסבירא לכו דמאי דאמרינן "כי חניא הויא להשלים", הוא רק לרב הוגא, אבל לדין לא מפרשינן בן אה הצרייחא, וכן כתב הב"ש (סק"ט) דלא קיי"ל כחירוצא דלהשלים.

(ו) ועפ"ז היה מקום לבאר דברי הח"מ (סימן א' סק"ז) וז"ל: "ואם היו

אבל אי הוה ליה מעיקרא זכר ונקבה ואפילו מחו בלא בנים, קיים פריה ורביה" עכ"ל, ולכאורה קשה, דהא קיי"ל בבית הלל דבעינן בן ובת אף רב הוגא מודה, והבא הרי לא נולדו לי לזקן בן ובת, ומוכח מזה לכאורה, דבת הבן חשיבא כבתו ממש של הזקן, ובאילו נולדה לזקן עצמו, ובדין זה דלהשלים לא מלינו שחולק רבי יוחנן על רב הוגא, אס בן קשה מה שהערנו לעיל, מדוע שנולדו בן ובת מזכר או משני זכרים לא קיים המלוא לדין דקיי"ל כרבי יוחנן, וזו לכאורה קשיא שטפלת בגוף הסוגיא ביבמות, דכיון דאמרינן דלהשלים מהני אף שנולדה בת מהבן, דחשיבא הבת כבתו של הזקן ממש, איך אמרינן אח"כ דלכר"ע מיהת תרי מחד לא, דהיינו אס נולדו בן ובת מבן אחד לא מהני, הרי בני צנים בבניו של הזקן עצמו הוו.

(ב) ומוכח מזה, דכל מאי דאמרינן דבני צנים הוי כבנים שבני הבן הוו ממש בבניו של הזקן, זה דוקא להשלים, דהיינו שנתקיים כבר עיקר החיוב שיהיה לו לזקן בנים, וקיים מקלח מלות פריה ורביה בבן אחד על כל פנים, ולריך להשלים שיעור חיובו שיהיה לו בן ובת גם כן, ולגבי דין זה של השלמת החיוב, יוחר קיל, ואפשר שיושלם החיוב אף על ידי בני צנים, לכן כשיש לו כבר בן, בזה אמרינן דמהני בני צנים להחשב כבנים ממש להשלים שיעור קיום המלוא, ולזה מהני אף שאותו בן הוליד בת, אבל היבא שאין לו כלל בנים אלא רק בני צנים ואין כלל לזקן קיום המלוא אלא רק בבני צנים, בזה אמרינן דלריך שיהיו לו בנים בין מן הבן ובין מן הבת,

דאי אפשר שלא ילא מהן זכר ונקבה לעתיד" עכ"ל, וכח על זה הב"ש (סק"ט) ח"ל: "כי לפי המסקנא צ"ס לא אמרין בני בנים משלימים" עכ"ל, ר"ל דדוקא לרב הונא אמרין כן, אבל לדין דקיי"ל כרבי יוחנן לא קיי"ל כחירולא דלהשלים, וכדעה השניה שהציא המחירי.

ח) ודברי הב"ש לריכוס ביאור, דפשטות דברי הדרכי משה מייירי שאותם

שני בנים הראשונים כבר מחו, וכדמיכח כן מלשונם, שכח דאינו דומה לשני בנים או בנות שבאו מזכר ונקבה שקיים פרו ורבי [והיינו דעת תוס' שם (יבמות ס"ז ע"ב)], והתם מייירי כשמתו הבנים הראשונים וישנם רק לבני בנים, הכי נמי בזכר ונקבה שבאו מז' זכרים זהבי מייירי, אם כן אינו דומה כלל להא דאמרין צ"ס שם (יבמות ס"ז ע"ב) דבני בנים משלימים, [וכמו שפסק המהרש"ל (יבמות שם סימן כ"ט), והמחירי (שם) הוצאו דבריהם לעיל], דהתם עיקר הטעם בזה משום שבן אחד של הזקן קיים, וקיים מקלח המלוא, ולכן להשלים שיעיר מהני אף בבני בנים, אבל כשמתו שני הזכרים בניו של הזקן, לא חשיבי בני בנים להשלים כיון דאין בניו של הזקן קיימים וכמו שנתבאר כן לעיל בארוכה, אם כן דברי הב"ש שחולה דינא דהדרכי משה צדינא דלהשלים, לריכוס ביאור, דבאמת אין להוכיח מדינא דהדרכי משה דקיי"ל דלא אמרין להשלים, דעיקר טעמא דהדרכי משה אינו משום דלא אמרין להשלים, אלא טעמו מכת סברת תוס' יבמות הג"ל (ס"ז ע"ב ד"ה שכן) דכשהניחו הבן והבת הראשונים שני זכרים, קיים המלוא משום שבא מכת מי

לו בן ובת ומח הבן והוליד בת חי להיפק, אפשר דאף לדברי הרמב"ם מהני, ואפשר דלא מהני" עכ"ל, והב"ש (סק"ט) חולק וכתב ח"ל: "ואם הבן קיים ולא היליד עדיין והבת מתה יבמה צן, נראה דלא קיים פריה ורביה" עכ"ל, ודברי הח"מ לריכוס ביאור, דכיון דלדעת הרמב"ם צעין זכר ונקבה שבאו מזכר ונקבה, הכא הרי ליכא זכר ונקבה אלא שני זכרים או שתי נקבות, אמנם לפי מה שנתבאר, יש לומר דס"ל לח"מ דחירון דלהשלים קאי אף למסקנא, וכמו שפסק המהרש"ל צ"ש"ש (יבמות פ"ו סימן כ"ט) צ"ס רבינו ישעיה, וחזין דכל שיש כבר בן ובעין רק להשלים, קיל יותר, יכמו דמהני להשלים על ידי בני בנים של אחי בן ראשון וכמבואר בסוגיא התם, הכי נמי יש לומר דלענין להשלים מהני אם הניחה הבת שמתה צן, להחשיבה שאינה כמאן דליחא לגמרי לענין להשלים, דהא הזקן סוף סוף יש לו בן, ובן הבת מהני להשלים להחשיבה לבת קיימת לענין להשלים חיוב הזקן, ומ"ש הרמב"ם דבעין שינוחי הבנים בן ובת מייירי דוקא שעיקר קיום המלוא נתבעל, שמתו בניו ובתו של הזקן [ימאי דמספקא ליה לח"מ צדין זה, יש לפרש דזה גופא מספקא ליה אם קיי"ל כחירולא דלהשלים, ודו"ק].

ז) אמנם בדברי הב"ש מבואר שלא בדברינו כגדר דינא דלהשלים, דהנה יעוין בדרכי משה (סק"ד) שכתב ח"ל: "ונראה לי דאף אם שני בנים או בנות הבאים מזכר ונקבה פוטרם, הואיל ואחר מכת שפטרם מפריה ורביה, מכל מקום זכר ונקבה שבאו מז' בנים או בנות, אין פוטרין, ופשוט הוא, דאם לא כן לעולם יפטר צ" בנים או בנות,

שפטרנו מפריה ורביה, ופשיטא דקאי הבן במקום הבת עיי"ש, חזין דהכל תלוי בן והבית הראשונים ואין קיום המלכה כלל בבני הבנים, אלא דלא חשבינן לבן הראשון כמאן דליחא כל שהניח בן ובת, וכמו שהבאנו לעיל מהגמוקי, לכן ס"ל לדרכי משה דה"ה כשהניחו שני הזכרים בן ובת לא מהני, דהעיקר תלוי בקיום המלכה שבבן ובת הראשונים.

(ט) וראייה לזה מדברי המהרש"ל הנ"ל (יצמות פ"ז סימן כ"ט), דאף שפסק דבני צנים משלימים, ואם נולד לו בן, ולבן נולד בת, קיים מלכות פרו ורבו, ואעפ"כ פסק המהרש"ל שם, דאם נולד לו שני זכרים ומתו, והניחו בן ובת לא קיים המלכה עיי"ש, ודוק.

(י) וצריך לומר דס"ל לנ"ש, דלחיתו טעם דאמרינן להשלים, אין הביאור כמו שכחצנו לעיל, דכיון דבן אחד של הזקן לא מח קיל טפי, ומהני בזה שיחשב בן הבן כבנו ממש להשלים חיוב פריה ורביה של הזקן, אלא עיקר הטעם בזה, דבני צנים ממש כבנים לענין פריה ורביה, ואם נולד לו זכר ומח הזכר והניח בן ובת, גם כן קיים המלכה למד להשלים, דבני צנים כבנים ממש לענין קיום המלכה דפריה ורביה, ובהם מתקיים עיקר

החיוב [ואין הביאור דבני צנים ר"ל דלא חשבינן לבן הראשון כמאן דליחא כל שהניח בן ובת], וכשאמרו בסוגיא שם ביצמות "דכ"ע מיבית תרי מחד לא", הגה בזה מדת מהלכה תירוצא דלהשלים, לכן תלוי דינא דהדרכי משה הנ"ל בזכר ונקבה שבאו משני זכרים, בדינא דלהשלים (ג).

(יא) ולפי כל מה שנתבאר, יש לומר שזהו טעמא דמהררי"ט ז"ל, דמי שיש לו שני צנים ולאחד מהם נולדה בת, שקיים מלכות פרו ורבו, והערמו לעיל, דלא מקיים אלא אם בתחילה היו לו זקן בן ובת, וכדמוכח מלשון הרמב"ם הנ"ל (פ"ז ה"ה מהלכות אישות): "במה דברים אמורים בשהיו בני הצנים זכר ונקבה והיו באים מזכר ונקבה" עכ"ל.

(יב) ולפי כל הנ"ל מיושב שפיר, דכרי פשוט הוא, דעובדא דמהררי"ט ז"ל מיירי כשהיו הצנים קיימים או לפחות אחד מהם היה קיים [שהרי מיירי שטולדה להם בת אחת, ואם מחו הזכרים, ודאי לא קיים המלכה בנקבה אחת, אלא ודאי מיירי שלפחות אחד מהצנים היה קיים], וס"ל דשינויא דלהשלים קיימא לדינא וכדעה הראשונה שהביא המחירי, וכדעת רבינו ישעיה והמהרש"ל, אם כן ודאי דמהני בת הבן להשלים שיעורא דפריה ורביה כיון ששני הצנים או אחד מהם

(ג) אמנם מה שכתב הדרכי משה בסיום דבריו להוכיח דבזכר ונקבה הבאים משני צנים לא מקיים פריה ורביה, וז"ל: "דאל"כ לעולם יפסרו ב' צנים ובנות, דאי אפשר שלא ילא מהן זכר ונקבה לעתיד" עכ"ל, הגה לא נתבררו לן הדברים, דהרי אמרינן בסוגיא לרב הונא דבני צנים הוו כבנים להשלים, והיינו שאם נולד לזקן בן, ולבן נולדה בת, קיים הזקן פרו ורבו, עיי"ש ברש"י, ולפי דברי הדרכי משה קשה, דאם כן יקיים המלכה בבן אחד, דאי אפשר שלא ילא מחט נקבה לעתיד, אלא צעל כרחק כל שמת הזקן ועדיין לא נולדה הבת בחייו לא מקיים פרו ורבו אף שאח"כ נולדה לאחיו בן בת, הי"ג כשיש שני זכרים לא קיים עדיין כלל המלכה כל שלא נולדו הבן ובת בחייו, אף שלעתיד יולד לו בת, ולי"ע בזה.

הכרח דלא סבירא ליה לרמב"ם דינא דלהשלים.

(טז) **אמנם יש להסתפק** אם נולד לזקן בת, וילדה איתה בת בן, אם אמרינן בזה דינא דלהשלים ומקיים בזה מצות פריה ורביה, דכל מאי דמליני דמהני דינא דלהשלים הוא רק כשנולד לזקן בן יולד הבן בת, יכמציאר ברש"י שם (ס"ז ע"ב ד"ה כי תניא), אבל בבת שילדה בן לא מליני דמהני דינא דלהשלים, ובנים עדיפי מבנות לענין קיום דינא דפריה ורביה, וכמציאר ברש"א בסוגיין (ס"א ע"ב), והכיח כן מדאמרינן בסוגיין (ס"ז ע"ב) "בני בנים הרי הם כבנים, סבר אביו למימר ברא לברא וברתא לברתא, יכ"ש ברא לברתא, אבל ברתא לברא לא עיי"ש, אמנם הכנה"ג שם (אזה"ע"י סי' ח' ס"ק ב') פשיטא ליה דבשתי בנות יולד לאחת הבנות בן, שקיים מצות פריה ורביה עיי"ש.

ענף ד

סיכום דינא

(א) **ובדחצעה** לדינא בנידון דידן, הנה עולה מדברינו דבשעת הדחק יש לסמוך בזה על דעת המהרי"ע ז"ל, דאם יש בנים זכרים ולאחד מן הבנים יש בת, שקיים מצות פריה ורביה, דברי מלינו בדברות קדשם של הראשונים ז"ל, המאירי לדעה אחת, ורבינו ישעיה, יכן המהרש"ל, דסבירא לכו דחירוצא דלהשלים קאי לדינא וכמי שנתבאר בענף ג', וכן משמע בח"מ (סי' ח' סק"ז) דיש לד לומר כן, ומדברי הרמב"ם והשו"ע אין

קיים, וכמו שנתבאר, ומה שכתב הרמב"ם דבעינן שיהיי בתחילה בן יבת, וכל שהיי בתחילה שני זכרים והניחו בן יבת לא קיים מצות פריה ורביה, וכמ"ש ג"כ הדרכי משה (סק"ד), מיירי שמתו שני הזכרים, ילדה לא מהני בן ובת שלהם כיון דהאב לא קיים אף מקצת מצות פריה ורביה ולא חשיב להשלים, אבל כל שקיימים שני הזכרים הראשונים או אחד מהם, מהני אם יש להם בת, דהוי כדינא דלהשלים, דאמרינן בזה בני בנים הרי הם כבנים ממש לענין להשלים שיעיר פריה ורביה כל שיש לזקן בן אחד.

(ג) **ולפי"ז** אף כשהיה לזקן בן אחד יאיתו בן ילדה לי בת, גם בן קיים מצות פריה ורביה, דחירוצא דלהשלים קאי למסקנא, יכמו שמפירש בן בדברי המאירי ירבינו ישעיה והמהרש"ל הנ"ל.

(ד) **אמנם** עדיין יש לעיין בכל דברינו, מסתימת דברי הרמב"ם והשו"ע הנ"ל, שסתמו דלא מקיים פריה ורביה אלא כשנולדו לזקן בן ובת בתחילה והניחו הם בן ובת, והשמיטו דינא דלהשלים, והיה להם להשמיטנו חידוש גדול בזה, דמקיים הזקן מצות פריה ורביה אף באופן שנולד לי בתחילה רק בן, ואוחו בן הוליד בת, משמע מזה דס"ל לדינא דלהשלים אינו להלכה.

(טו) **אמנם יש לומר** בזה, דאין מזה סתירה, דיש לימר דכיון שלא מפורש דין זה בגמרא, אלא נאמר כחירוק חלוצא דרב הונא, יאיתו מיכרח מן הסוגיא דקיי"ל הכי, וכדס"ל באמת להנהו רבנותא שהביא המאירי, לכן השמיטו הרמב"ם, אבל אין

הכרח גמור שחולקים על דין זה, וכמו שנחזאר [ענף ג' אות י"ד ע"ו].

(ב) אמנם כיון שאין דין זה מוסכם, וכמבואר במאירי לדעה אחת, וכן מבואר בב"ש (סק"ט) דלא קיי"ל כתירוץ דלהשלים, על כן אין לסמוך על המהרי"ט ז"ל בזה אלא בשעת הדחק, וכשיש קושי גדול בדבר, ולצרף דעתו ז"ל כסניף לעוד נדדי היתר שימצאו בכל נידון ונידון.

(ג) גם יש לצרף בנידון דידן כל הני רביותא

שהזכרנו בענף א' אות ב' שפסקו כדברי הירושלמי, דבשני זכרים מקיים פריה ורביה, יסבירא להו דאף הבצלי ס"ל הכי, עיין תוס' חד מקמאי ציצמות (ס"א ע"א), ובתוס' רי"ד (שס), ועיין אבני נזר (אבהע"ז סי' א') שכן מבואר בצוה"ק, על כן היכא שיש ב' זכרים ולאחד מן הזכרים נולדה בת, יש להקל בשעת הדחק ולסמוך על שיטות אלו לענין קיום מצות פריה ורביה, וכאמור, דרק היכא שיש עוד נדדי היתר, יש לסמוך ולצרף שיטות אלו כסניף להיתר.

הנ"ל

1234567